

باغ های ملی

تاریخ ایجاد باغ در ایران به دوران پیش از اسلام می رسد و به عنوان جزوی از زندگی ایرانیان و معماری کشور در آن دوره می رسید به طوری که در بقایای به جا مانده از آتشکده های بزرگ و تقویت نمادهای آن ها سهم به سزایی داشته است. ایجاد باغ در نزد ایرانیان، حاکی از ارتباط عمیق فرهنگی و دینی مردم ایران با عناصر طبیعی و نیز نشان از سازگاری و همسو کردن نیازهای انسان و طبیعت است. به عقیده ایرانیان قدیم، «اوروزا»، که یکی از فرشتگان مقدس بود از آسیب رساندن به گل و گیاه، ناراحت و خشمگین می شد. بنابراین می توان گفت؛ وجود چنین اعتقادات و باورهایی می تواند یکی از عوامل مهم در وجود آمدن باغ های زیادی در سراسر سرزمین ایران شود.

باغ فتح آباد تبریز

براساس اسناد تاریخی، باغ فتح آباد در زمان ایلخانان مغول و زمان وزارت خواجه رشیدالدین فضل الله همدانی، در حدود پنج کیلومتری شهر تبریز و در روستای فتح آباد احداث شد. این باغ در وسعتی حدود ۳۰ هکتار با عمارتی دو طبقه به وسعت ۲۰۰ متر مربع ساخته شده است.

باغ فتح آباد، از سه بخش اصلی تشکیل شده است که نام آن ها در اسناد تاریخی: باغ بیرونی، باغ اندرونی و باغ مشجر متصل به باغ اندرونی نامیده شده است. در واقع باغ اندرونی همان باغ تفرج و دو باغ دیگر باغ میوه و تولیدی به شمار می آمده است. در ساخت این باغ نظام هندسی کاملاً رعایت شده و طراح آن از نظم طبیعی زمین بهره گرفته است. علاوه بر عمارت دو طبقه و درختان میوه، وجود قنات و جریان آب این قنات که به صورت نهر به طور هماهنگ در سراسر این باغ دیده می شود و نیز وجود چهار حوضچه به شکل دایره و یک حوضچه به شکل مستطیل همراه با فواره از دیگر ویژگی های این باغ هستند.

باغ و عمارت فتح آباد، در سال ۱۳۷۴ هـ ش، توسط آموزش و پرورش آذربایجان شرقی از خانواده عدل خریداری شد و به عنوان «اردوگاه فرهنگی الغدیر» مورد استفاده این نهاد قرار گرفت و در آذرماه سال ۱۳۷۸ هـ ش، به شماره ۲۵۱۸ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسید.

باغ ملی یا ائل گلی تبریز

باغ ملی یا باغ ائل گلی، با استخری به مساحت ۵۴ هزار و ۶۷۵ متر مربع در جنوب شرقی شهر تبریز واقع شده است.

ساخت اولیه بنای این آبگیر، متعلق به زمان حکومت آق قویونلوها است ولی توسعه آن مربوط به دوره حکومت صفویه می باشد، زمانی که شاهزاده قهرمان میرزا، پسر نایب السلطنه عباس میرزا، فرمانروای این منطقه بود اقدام به مرمت و ساخت بنای شش گوشه ۲ طبقه ای کرد که با مرگ وی، تزیین عمارت به اتمام نرسید. بعد از گذشت سال ها، سرانجام در سال ۱۳۴۹ هـ ش، عمارت بازسازی و مورد بهره برداری قرار گرفت و پس از انقلاب اسلامی جزو آثار و میراث ملی ایران به شمار آمد.

چهارباغ اصفهان

چهارباغ اصفهان، به دستور شاه عباس صفوی از محل دروازه دولت تا دامنه کوه صفه یعنی دروازه شیراز فعلی در اصفهان ساخته شد. این گردشگاه که به صورت خیابان طویل و عریض با درختان و چنارهای فراوان احداث شد بیشتر به منظور گردش خانواده سلطنتی و درباریان استفاده می شد. چهار باغ، در زمان صفویه از رونق چشمگیری برخوردار بود و متشکل از درختان انبوه، نهادهای پرآب، حوض بزرگ و خیابان های پهن بود، اما در زمان قاجاریه و به ویژه در زمان فرمانروایی ظل السلطان رو به خرابی گذاشت، به طوری که وی اقدام به پرکردن جداول سنگی، فروش سنگ های باغ و از بین بردن نقاشی های طاق نما و دیوارها کرد. امروزه چهار باغ، با طول حدود ۱۳ کیلومتر، اصفهان را به دوبخش شرقی و غربی تقسیم کرده و یکی از بزرگترین تفریحگاه و مراکز خرید مردم اصفهان به شمار می رود.

باغ فین کاشان

باغ فین در انتهای جنوب شرقی جاده فین یا خیابان امیرکبیر در شهر کاشان و در مجاورت چشمه سلیمانیه قرار گرفته است. باستان شناسان، تاریخ ایجاد این باغ را به دوران پیش از اسلام و همزمان با تمدن سیلک می دانند. اما این باغ در سال ۹۸۲ هـ ق، بر اثر زلزله ویران شد و در سال ۱۰۰۰ هـ ق، شاه عباس صفوی دستور ساخت باغی در این محل با مساحتی حدود ۳۳ هزار و ۷۰۰ مترمربع را داد. از ویژگی های مهم این باغ وجود: چشمه و سیستم آبرسانی، کوشک صفوی، حوز دوازده فواره، حیاط خلوت کریم خانی، حوض جوش، اتاق شاه نشین، کوشک قاجار یا شترگلی فتحعلی شاه، حمام ها می باشد.

باغ نگارستان

باغ نگارستان، در سال ۱۱۸۷ هـ ش، به دستور فتح علی شاه، برای استفاده بیلاقی در شمال میدان بهارستان تهران ایجاد شد. مهم ترین ویژگی این باغ وجود عمارت های قلمدان و دل گشا، اتاق هایی با درهای چوبی، دو تالار بزرگ در طرفین ساختمان مرکزی باغ با آینه کاری، نقوش طلایی، فرش های گران بها، چلچراغ های بارزش، تابلو های نقاشی میرزا جانی نقاش، میرزا بابا نقاش و عبدالله خان نقاش، ۶۴ اتاق، چهار تالار، کتابخانه باچهار سالن و ۶۰۰ متر زیربنا است.

عمارت نگارستان در سال ۱۳۰۷، توسط دکتر عیسی صدیق، وزیر معارف به دانشسرای عالی به سبک مدارس فرانسه تغییر وضعیت داد و در واقع اولین مرکز آکادمیک کشور است که به عنوان دارالمعلمین عالی برای پسران و دارالمعلمات برای دختران تأسیس شد. در سال ۱۳۱۸ به مدرسه فلاحت یعنی کشاورزی و در سال ۱۳۲۹ عمارت جنوبی آن مدرسه هنرهای زیبا و عمارت شمالی به مدرسه علمیه تبدیل شد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، در سال ۱۳۷۴، به پیشنهاد دکتر حبیبی، مهندس دانشور نقشه اولیه باغ تهیه و مورد بازسازی قرار گرفت و امروزه محل موزه هنرهای ملی است.

باغ ظهیرالدوله

باغ ظهیرالدوله، با مساحتی حدود ۴ هزار و ۳۰۰ متر مربع، در خیابان ظهیرالدوله تهران واقع شده است. این باغ متعلق به مشروطه خواه و عارف مسلک دوره قاجار یعنی «صفا علی ظهیرالدوله» است که در دوره ناصرالدین شاه با حفظ سمت وزارت تشریفاتی، مدتی حکومت شهرهایی چون: مازندران، همدان، گیلان، کرمانشاهان و شمیران را برعهده داشت. علاوه بر این، وی از مریدان شیخ صفی علیشاه بود.

ظهیرالدوله پس از فوت در همین باغ به خاک سپرده شد. البته به جز وی، در گستره باغ، چهره های شاخص فرهنگی، سیاسی و اجتماعی چون: ملک الشعرا بهار، رشید یاسمی، ایرج میرزا، رهی معیری، فروغ فرخزاد، دکتر محمد حسین لقمان ادهم، حسین مسرور، امیرحشمت نیساری، سرتیپ حیدرقلی پسیان، قمرالملوک وزیری، حسین صبا، داریوش رفیعی و تنی چند به خاک سپرده شده اند. این باغ و آرامگاه در سال ۱۳۷۸ توسط سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان تهران در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسیده است.

باغ ارم

باغ ارم، در دامنه کوه آسیاب سه تایی واقع شده که از شمال غربی به خیابان آسیاب سه تایی، از شمال شرقی به بلوار ارم و از شمال به میدان ارم در شیراز محدود می شود. مورخین تاریخ احداث این باغ را به اتابک قراجه حکمران فارس در دوره سلجوقیان نسبت داده اند که در زمان حکومت زندیه، به مالکیت سران ایل قشقایی درآمد. در زمان ناصرالدین شاه، باغ توسط میرزا حسن خان نصیرالملک خریداری شد و تغییراتی در آن صورت گرفت.

باغ ارم همانند باغ های دیگر ایرانی در آن زمان، محلی برای استراحت و پذیرایی از مهمانان رسمی و حکومتی در نظر گرفته شده بود و دارای عمارتی ۳ طبقه با سبک معماری عصر صفویه و قاجاریه همراه با استخر بزرگی در

وسط باغ بود که آب این استخر از نهر اعظم تامین می شد. درختانی که در این باغ مورد استفاده قرار گرفته عبارتند از: سروناز، کاج، افرا، ارغوان، بید مجنون، سیاه بید، زبان گنجشک، بید مشک، سپیدار، اکالیپتوس، انار، ازگیل، نارنج، خرمالو، گردو، زردآلو، بدام، سیب، به، گلابی و انواع گل های زیبا. باغ ارم در سال ۱۳۴۵ توسط دانشگاه شیراز خریداری شد و در سال ۱۳۵۸، سازمان میراث فرهنگی آن را مرمت کرد و امروزه به عنوان باغ گیاه شناسی مورد بهره برداری قرار گرفته و همچنان در اختیار دانشگاه شیراز می باشد.

باغ جهان نما

باغ تاریخی جهان نما در شمال شرقی شیراز و در نزدیکی آرامگاه فردوسی واقع شده است. براساس نوشته ها این باغ در زمان های حکومت آل اینجو، آل مظفر و حتی پس از حمله تیمور گورکانی آباد بود. در دروه زندیه، دیواری از آجر و گچ به دور این باغ کشیده شد و کریم خان دستور ساخت عمارتی دو طبقه، معروف به کلاه فرنگی را در داخل باغ داد. در فضای باغ حوض های سنگی، آبشار و چهار خیابان وجود دارد که در اطراف این خیابان ها درختان سرو کاشته شده و در قسمت های دیگر باغ درختان نارنج و انار نیز به چشم می خورد. این باغ در زمان قاجاریه محل پذیرایی مهمانان رسمی بود.

باغ جهان نما، در سال ۱۳۸۳ هـ ش، پس از بازسازی و مرمت، توسط شهرداری شیراز و اداره کل میراث فرهنگی استان فارس مورد بهره برداری قرار گرفت.

باغ فتح آباد کرمان

باغ فتح آباد یا باغ بیگلربیگی، در سال ۱۲۵۳ هـ ق، توسط فضلعلی خان بیگلربیگی، حاکم کرمان، در ۲۵ کیلومتری شهر کرمان و در شهر اختیارآباد ساخته شد و بعدها الگوی احداث باغ شاهزاده ماهان شد. این باغ از بخش های مختلفی چون سردر، طاق نماهایی در طرفین تشکیل شده که در پشت هر یک از این طاق ها، اتاق هایی با سه در و پنج در وجود دارد. بعد از عبور از سردر باغ که ساختمانی دو طبقه است و در ضلع شمالی واقع شده، در قسمت مرکزی باغ حوض بزرگی با فواره ای زیبا وجود دارد. منبع اصلی تامین آب جاری در این باغ، قنات مشهور فتح آباد بود که از جمله قنات های قدیمی و مشهور کرمان در گذشته بود. عمارت تاریخی فتح آباد در سال ۱۳۸۱، توسط سازمان میراث فرهنگی در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسید.

باغ شاهزاده ماهان

باغ شاهزاده با مساحت ۵۵ هزار متر مربع، در ۳۵ کیلومتری جنوب شرقی کرمان و ۶ کیلومتری شهر ماهان در دامنه چوپار واقع شده است. این باغ در سال ۱۲۹۷ هـ ق، توسط فرمانروای کرمان، عبدالحمید میرزا فرمانفرما، با اقتباس از الگوی باغ فتح آباد، ایجاد شد.

با توجه به نوع معماری باغ شاهزاده ماهان، مشخص است که این باغ علاوه بر سکونتگاه، محلی برای پذیرایی و تشریفات پیش بینی شده بود. سر در ورودی باغ در دو طبقه و عمارت شاه نشین و حمام کوچک و اتاق های موجود در دو طرف این باغ از شاهکارهای عصر قاجار به شمار می آید. وجود آب نماها و حوض های به هم

پیوسته در محور مرکزی از دیگر ویژگی های منحصر به فرد این باغ به شمار می رود. منبع اصلی آب باغ از جریان های آبی و قنات تیکران است که از ارتفاعات کوه جوپار سرچشمه گرفته و از بالاترین نقطه باغ طبق نظام آبیاری طراحی شده به صورت آبخاری پلکانی به قسمت های پایین باغ سرازیر می شود علاوه بر این ها، استفاده از درختان همیشه سبز، درختان سوزنی برگ مثل کاج و سرو، درختان سایه دار مانند نارون وحشی و چتری، چنار، سپیدار، گیاهان زینتی و درختان میوه هویتی خاص به این باغ داده است. باغ تخت شاهزاده که بر اثر زلزله سال ۱۳۶۰ آسیب دیده بود، توسط اداره فرهنگ و هنر استان خریداری و مورد بازسازی قرار گرفت و در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسید

باغ گنبد سبز- قم

باغ گنبد سبز از آثار تاریخی استان قم است که در بخش شرقی شهر قم و در خیابان انقلاب، جنب گلزار شهدا واقع شده است. در این باغ، سه گنبد تاریخی از قرن هشتم ه. ق وجود دارد که در فرهنگ معماری ایران، برج های آرامگاهی نامیده می شود. در گذشته محلی که این باغ قرار داشت را دروازه کاشان و گنبد های آن را گنبد های دروازه کاشان می نامیدند

بر اساس کتیبه های موجود، این سه گنبد مدفن خواجه اصیل الدین، خواجه علی صفی و شخص گمنام است. در این باغ مقابر دیگری وجود دارد که متعلق به خاندان این افراد می باشد

برج مقبره خواجه اصیل الدین محل دفن دو نفر از امرای خاندان صفوی در سال ۷۶۱ ه. ق است

برج مقبره خواجه علی صفی، محل دفن سه تن از امرای خاندان صفوی در سال ۷۹۲ ه. ق است

برج مقبره شمالی متعلق به اواخر قرن هشتم و اوایل قرن نهم ه. ق است

مقبره های باغ گنبد سبز از نظر گچبری نمونه بارز و منحصر بفرد هنر ایرانی می باشند. بدنه استوانه ای شکل بنا به صورت دوازده وجهی است که از داخل بنا به هشت ضلعی منظم تغییر شکل داده است. تزیینات بنا و گچبری های آن از گنبد سلطانیه تاثیر گرفته و نوع آجر چینی منظم و متحدالشکل می باشد که بعضی ها با اسامی الله، محمد و علی مزین گشته و طرح های بسیار زیبایی از شمسه و اسپرهای در آن کار شده است. کتیبه های به خط ثلث یا کوفی با گچبری برجسته سفید رنگ و زمینه لاجوردی با نقوش اسلیمی میان دو حاشیه کار شده است. طاق نماها و درگاه های چندگانه وجود دارد که به صورت قرینه و مقرنس حکایت بهره گیری از شیوه های متنوع در گچبری چند رنگ می باشد. همچنین در قسمت هایی از این طاق نماها و درگاه ها به وسیله شمسه ای عظیم با گره بندی های متعدد تزیین شده است

مقابر باغ گنبد سبز در ۱۵ دی ماه سال ۱۳۱۰ با شماره ۱۲۹ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسید